

אשכולות

ביתן בלבוני אל תלמידי ישיבת כרם ביבנה

מעשה אבות סימן לבנים

מרדכי זקובסקי (ד')

כאשר עשו מבקש מיעקב, לאחר המפגש ביניהם, ללכת איתו יחד, עונה לו יעקב: "יעבר נא אדני לפני עבדו ואני אתנהלה לאיטי לרגל המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים עד אשר אבוא אל אדני שעיריה". ומפרש רש"י: "ואימתי ילך? בימי המשיח, שנאמר 'ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו', כלומר בגאולה העתידה לבוא במהרה בימינו. ועל כן נראה שניתן לפרש את כל תחילת הפרשה ואת ההכנה של יעקב למפגש כ"מעשה אבות סימן לבנים", כשלב לפני הגאולה העתידה.

רש"י בפרשה כותב "התקין עצמו לשלשה דברים: לדורון לתפלה ולמלחמה". ויש לשאול, הרי לפי סדר הפסוקים זה נראה אחרת: קודם כל הוא התקין עצמו למלחמה, שנאמר (פסוקים ח - ט) "ויחץ את העם אשר אתו... והיה המחנה הנשאר לפלטה", לאחר מכן התקין עצמו לתפלה, שנאמר (פסוקים י - יג) "ויאמר יעקב... הצילני נא מיד אחי מיד עשו פן יבוא והכני אם על בנים", ורק לאחר מכן בסוף התקין עצמו לדורון, שנאמר (פסוקים יד - כב) "ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו...?"

לגבי סיבת הסדר שיעקב עשה בפועל, ניתן להסביר כך: שאם היה שולח את השוחד לפני שהיה מכין עצמו למלחמה היה מראה לעם ולאנשים אשר אתו שהשוחד הינו הדרך הכי חשובה והכמעט היחידה לשרוד מול תוקף, ורק כאשר ממש אין בררה, מתכוונים למלחמה. לכן, קודם הכין למלחמה להראות שהשוחד הוא רק כניסיון נוסף שאפשר למנוע בעזרתו מלחמה. דבר זה עוצר את האדם מויתור על כל הערכים החשובים לו, והוא אינו רואה צורך במניעת המלחמה בכל מחיר אפשרי. לכן הכין עצמו קודם למלחמה (ובהמשך נראה שלא היתה זאת באמת הכנה למלחמה) ורק לאחר מכן שלח את הדורון. והטעם שקודם הכין עצמו למלחמה ואחר כך התפלל, מפני שרצה להראות שההכנה למלחמה אינה מספיקה וצריך גם את התפילה. לעומת זאת, אם היה קודם מתפלל ורק לאחר מכן נפנה להכין עצמו למלחמה, היה מראה שאינו מאמין ממש בתפלה ולכן מתכוון למלחמה.

ועכשיו ניתן יותר להבין את הסיבה שרש"י הופך את הסדר: רש"י כותב "התקין עצמו", כלומר שכאשר הוא שמע שעשו בא לקראתו התקין לעצמו במחשבתו שהוא צריך לשלוח לו דורון ע"מ למנוע את המלחמה, לאחר מכן חשב שצריך להתפלל כדי לזכות בהשגחה של ה', ולאחר מכן חשב על ההשתדלות שהוא צריך לעשות ולהיות מוכן למלחמה, וברור שההכנה למלחמה היא השתדלות חובה ואין היא מראה על ספקות באמונה ח"ו, אך כשבא לעשות את הדברים בפועל ידע שהוא צריך לחנך את אנשיו, ולכן הכין את עצמו קודם למלחמה, אחר כך התפלל, ולאחר מכן נפנה לשלח את הדורון.

לגבי ההכנה של יעקב למלחמה אנו מוצאים סדר שדרוש הסבר: ראשית הוא מחלק את האנשים "ויחץ את העם אשר אתו", לאחר מכן הוא מעביר את אנשיו במעבר יפק (דבר שככל הנראה לא שמר על החלוקה), ולאחר מכן הוא מחלק את משפחתו - "ויחץ את הילדים". מדוע יש הבדל בין החלוקה הראשונה לשנייה, ולמה חילק בתחילה אם ידע שהחלוקה לא תישמר? זאת עוד, רש"י מפרש את המילים "והיה המחנה הנשאר לפלטה" - "על כרחו, כי אלחם עמו", ומדוע לא ילחם עמו כבר מיד בתחילת ההתקפה וכך כולם ישארו בחיים? אלא, נראה לי לפרש, שהחלוקה הראשונה אינה ממש הכנה למלחמה עצמה, אלא רק להחזיר בלב אנשיו שיש אפשרות שנצטרך להילחם אם נותקף, והחלוקה השנייה היא החלוקה האמתית, איתה רצה להילחם במקרה הצורך. וברור גם שיעקב לא התכוון להפקיר מחצית מאנשיו ולהתחיל להילחם רק על החצי השני, אלא ככל הנראה ידע, שאם יאמר שהוא ילחם מיד אנשיו לא ישמעו לו, וירצו להילחם רק כשאינן ברירה, אך בחלוקה השנייה והגורלית היה מוכן להילחם מיד כפי שאנו רואים ברש"י - "אמר, אם יבא אותו רשע להילחם, ילחם בי תחילה". כמו כן, החלוקה השנייה אינה חלוקה כמו בראשונה, שם נאמר "והיה המחנה הנשאר לפלטה", וככל הנראה הם עמדו בצדדים שונים, אלא זה חלוקה טאקטית לגבי סדר העומדים "וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשנה ואת לאה וילדיה אחרונים ואת רחל ואת יוסף אחרונים", אך המלחמה היא על כולם!

לסיכום, יעקב אבינו אינו שש אלי קרב, ומכין גם אפשרות של דורון לרצות את אחיו (ואולי בגלל זה בסוף נלחם מול שרו של עשו, כדי להראות לו שלא ניתן לברוח ממלחמה שהיא עקרונית...). הוא מכין את אנשיו מנטאלית למלחמה, ומבין שדרישה מידית להילחם בכל מחיר לא תתקבל אצל אנשיו. הוא גם מראה שהמלחמה והתפילה הן יחידות שאינן נפרדות זו מזו, וכשהוא מתפלל הוא מזכיר "מיד אחי מיד עשו", שפעמים הוא נראה כאחי ופעמים כעשו, כלומר: המלחמה אינה דווקא מול חרבות שלופים אלא לפעמים תרבותית (מיד אחי). שנזכה לראות בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו.

פרשת וישלח

גליון 318 | י"ד בכסלו ה'תשע"ה
 (שנה תשיעית)

כניסת שבת 16:14
 צאת שבת 17:15

מלא טוב

לר' אמיתי ענקי
 להולדת הבן
 ליונתן שיפון
 לנישואין
 לנתן נתיב
 לנישואין

תנחומים

לתלמיד הישיבה
 יאיר אטינגר נ"י ומשפחתו
 בפטירת אביו, אמיר ז"ל
 מן השמים תנוחמו

העלון יוצא לאור ע"י
 ישיבת כרם ביבנה
 www.KBY.org.il

לתגובות ולהארות:
 eshkolot@gmail.com

מערכת אשכולות
 איתאל סופר,
 נתנאל כהן

פי שבספק האחרון לא פלט מאיסור דרבנן, מ"מ חשיב שפיר ס"ס". ואף שלבסוף דחה הרב את הס"ס, זהו מטעם אחר: "אלא שי"ל שכל הטעם שהתירו האחרונים הנ"ל בס"ס בכיו"ב, משום שבספק השני מצרפים הספק הראשון והוה ליה ספיקא דרבנן ולקולא. אבל כאן רוה"פ ס"ל להחמיר, ובדרבנן נמי אזלינן בתר רובא המחמירים. ולפ"ז אסור לנסוע בהליקופטר שמרחף על שטח מקום המקדש".

ומבואר שבאופן עקרוני ניתן לצרף את דעת הראב"ד והמאירי לס"ס. ואם כן אמאי לא נימא על כל מקום ומקום ס"ס – ספק כדעת הראב"ד והמאירי ואת"ל כדעת הרמב"ם ודעימיה, שמא אותו מקום הוא מחוץ לעזרות ולחיל. ואין לומר דס"ס הוא רק בדיעבד, דהא דעת הרב שס"ס מותר גם לכתחילה, וכמו שכתב ביבי"א (ח"ו האור"ח סימן מב אות ב-ג) - "כבר פשטה הוראה להקל בכל ספק ספיקא אף לכתחילה".

אמנם ניתן לכאורה לדחות את הס"ס ולומר שכיוון שאפשר לברר, על ידי ידיעת המקומות האסורים והמותרים, לא הוי ס"ס. אך גם לזה ניתן להשיב על פי דברי מרן זצ"ל. ביביע אומר ח"ו חיו"ד סימן כ"ד דן בעניין קניית פירות ערלה מן השוק. ולאחר שעשה ס"ס בנידונו הקשה הרי אפשר לברר, ותיירץ שכיוון שקשה הדבר לברר שפיר הוי ס"ס בכה"ג. ועוד הביא שם את דברי שער המלך ודעימיה, שכתבו שגם כשאפשר לברר שפיר הוי ס"ס, וכן הביא דברי הנוב"י והרעק"א שרק אם ניתן לברר את ב' הספיקות לא הוי ס"ס, אך אם ניתן לברר רק ספק אחד שפיר הוי ס"ס. ואם כן בנידון דידן, מכיוון שגם לדעת האוסרים קשה לברר במדויק גבולות העזרה והחיל שפיר הוי ס"ס, וכ"ש לדברי הרב שער המלך דבכל גוונא הוי ס"ס, וכן לדברי הנוב"י נמי הרי את הספק הראשון שמא הלכה כראב"ד והמאירי לא ניתן לברר.

והרי גם הציץ אליעזר (ח"ו סימן א' עמוד כ"ג) שדן בטענה זו שלא כל המקומות הם מקום המקדש, לא אסר אלא מחמת הספק, אחר שהעלה שאין אפשרות לדעת בבירור ולפיכך לא יצא הדבר מגדר ספק. ואם כן לפי משנת רבינו, האוחז תדיר בשבט הס"ס, יש לנו כאן ס"ס מכיוון שכל מקום מחוץ לעזרה אינו אסור אלא מחמת הספק.

ועוד, שהרי בנידונים אלו של קביעת המציאות אנו סומכים על רופאים וכיו"ב, ולמה לא נסמוך על עדותו של הרב שלמה גורן זצ"ל שהוא מדד לחומרא וכל מקום שהיה בו ספק הוא החמיר, וכן הוא מדד לפי שיעורי החזו"א שלפי דעת רבינו אין צורך להחמיר כמותו כנודע, ועל פי המדידות הללו הוא שרטט וקבע גבולות להיכן ניתן לעלות בלא כל חשש.

ובנוגע לחשש השני, שמא יבואו ההמון לפרוץ בפרץ, גם כאן ראוי לתמוה - הרי לימדנו רבינו שאין לנו יכולת לגזור גזירות מדעתנו. ולא רק בדברים שאינם דומים לגזירות חז"ל, אלא אף בדברים הדומים², ואף בדברים שיש לחוש בהם יותר להחמיר, אין בכוחנו לגזור גזירות. וכמו שמתבאר בשו"ת יחוה דעת (ח"ה סימן כח). שם הביא דברי רב שר שלום גאון בשו"ת חמדה גנוזה סימן ע"ז שכתב "שכל דבר שלא גזרו בו רבותינו הראשונים אין אנו גוזרים, שאפילו בדבר שיש לחוש

כידוע, מרן הרב עובדיה יוסף זצ"ל פסק לאסור לעלות להר הבית כיום¹. וראוי לדון, האם איסור זה הוא מעיקר הדין על כל אחד ואחד, או שמא הוא אזהרה, בבחינת עצה טובה, לכלל הציבור, מכיוון שהיתר גורף של פוסק הדור עלול להביא לתקלה מרובה.

מעיון בנימוקיו של הרב עובדיה, והשוואתם לכללי הפסיקה שלימדנו רבינו עצמו במקומות אחרים, עולה לכאורה המסקנה שמעיקר הדין קשה לאסור על אדם פרטי, העולה לאחר טבילה כדת למקומות המותרים בלבד ויודע ועד שאף לא אחד מקלי הדעת העולים ללא הבחנה וללא טבילה לא יעלה בעקבותיו.

כמובן שאין בדברים הבאים יותר מאשר כדי לעורר וללבן את הסוגיה, כי אף שלא לנו הקטנים להביע עמדה בשאלה שנחלקו בה תלמידי חכמים מופלגים, מכל מקום תורה היא וללמוד אנו צריכים.

לאחר שהעלה היביע אומר הלכה כדעת הרמב"ם שגם הנכנס כיום למקום המקדש עובר בכרת, פונה הרב לעסוק בשאלת הגבולות. תחילה חילק הרב בין מקום העזרות והחיל לבין שאר הר הבית. לגבי מקום העזרות, כותב הרב שהדבר פשוט שצריך להיזהר לא להיכנס אליהם: "והנה גם זה לא הותר אף לאחר שטבל לקריו, אלא חוץ למקום העזרות, והחיל, שמשום טומאת מת צריך להיזהר מאד ולהתרחק באופן שלא יכשל ויכנס למקום העזרות והחיל, והוא לא ידע ואשם ונשא עונו".

אך לגבי שאר הר הבית משמע בפשטות מדברי הרב, שאין האיסור מצד עצם הכניסה למקום המקדש, אלא מצד ב' חששות: א. שמא ייכנס בלא יודעים למקום האסור, מכיוון שקשה לצמצם. ב. קיים חשש שהמון העם יפרצו גדר וייכנסו לשטח העזרות וההיכל. וז"ל הרב:

"ובאמת שקשה מאד לצמצם ולדעת מקום העזרות והחיל... הרי אין ידוע לנו המרחק שבין הכותל המערבי לכותל בית קדש הקדשים... ולכן בוודאי שיש להתרחק ולהישמר שלא להיכנס להר הבית אפי' לאחר טבילה ולצורך מצוה, כי יבאו ההמון לפרוץ ולהיכנס בטומאה לשטח העזרות וההיכל, דילפי אינשי מקלקלתא ולא מתקנתא. (וכמ"ש בירושלמי פ"ב דמ"ק ה"ב). וכעת כבר נמנו וגזרו והסכימו גדולי הדור בכל תוקף לגדור גדר ולהזהיר באזהרה חמורה לבל יהין שום אדם להיכנס לשטח הר הבית, עד כי יבא שילה, שאז יקיים בנו יוזרקותי עליכם מים טהורים וטהרתם, ושומע לנו ישכון בטח" עכ"ל.

אך דברי מרן אלו זוקקים לכאורה עיון, על פי כללי הפסיקה שהנחילנו רבינו בעצמו בספריו המרובים. ראשית, יש מקום לתמוה אמאי לא נאמר על כל מקום ומקום ספק ספיקא – ספק כדעת הראב"ד, ואת"ל כרמב"ם, שמא אותו מקום שהולך בו אינו בכלל העזרות והחיל. ואין לומר שדעת הראב"ד דעת יחיד היא ואין לצרפה לס"ס, כי הרי הרב בתוך התשובה הביא דברי המאירי שגם סובר כראב"ד, וכשלאחר מכן הוא דן האם יש איסור לטוס במסוק מעל הר הבית, הוא כותב: "...ולפ"ז י"ל דהוי כספק ספיקא להקל, שמא הלכה כהראב"ד והמאירי שמותר להיכנס למקדש בזה"ז, וא"ת שהלכה כהרמב"ם והרא"ש שאוסרים, שמא אם נכנס דרך גגות מותר, ואף על

² עיין חזון עובדיה שבת כרך ו עמוד עא, ועי"ע ביחווה דעת ח"ב סי' מט, וכן שם בסימן נב בהערה, וכן בח"א סימן ב, וכן שם בסימן מה, ובחלק ו סימן כ.

¹ יביע אומר חלק ה, יו"ד סימן כ; יחוה דעת ח"א סימן כה; משא עובדיה עמוד שמג והלאה.

לפום ריהטא, תמיהות אלו מובילות למסקנה שמעיקר הדין קשה לאסור על אדם פרטי העולה כדין. כמובן שעדיין קיים מקום רב לטענה, הצריכה להישקל בכובד ראש, שלגדולי הדור יש שיקול דעת רחב מאתנו, פרספקטיבה רחבה הרואה את התמונה כולה ואת ההשלכות המקיפות לטווח ארוך מעבר לכירור ההלכה הספציפית, 'מה נדע אנחנו ולא ידעו הם'.

אך בכל זאת, אם זו תהיה מסקנתנו, ייפתח לנו פתח נרחב לומר שכאשר השאלה ההלכתית איננה המניע העיקרי, ההיבט ה'השקפתי' תופס מקום של כבוד.

ומשכך, מי שבתחומים נרחבים בהשקפתו סומך על תלמידי חכמים אחרים – הסבורים שאל לנו להימנע מאחיזה בארץ אבותינו מחשש התגרות באומות, אלא אדרבה, עלינו לקיים בהידור את מצוות 'והורשתם אותה וישבתם בה', וחלילה לנו מלהזניח את המקום המקודש ביותר לעם היהודי בידי פורעי חוק המבזים את נחלת אלוקינו – יוכל להסיר את חשש איסור כרת החמור מליבו.

ויהי רצון, שעצם העיסוק בשאלות אלו, שאלות שאלפיים שנות גלות מנעו מאתנו מלעסוק בהם באופן מעשי, יקרב אל ליבנו את הציפייה לגאולה השלימה, ואת ההרגשה שלמרות עולם התורה המשגשג בדורנו, עדיין חסר לנו מרכז השארת השכינה, ובית המקדש שחרב בעוונותינו עדיין לא נבנה, ונבוא מתוך העיסוק בחסרות להצטער ולהתאבל על החורבן, וכבר אמרו חז"ל (תענית ל ע"ב) כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה. אכ"ר.

בו יותר להחמיר אין אנו חוששים ולא גוזרים אלא מה שגזרו אנשי כנסת הגדולה ובתי דינים גדולים". וכתב הרב: "ולפי מה שכתב רב שר שלום הנ"ל גם שהגזירה שלנו תהיה דומה לגזירת חז"ל בכל זאת אין תוקף לגזירתנו, ושלא כמ"ש ידידי הרה"ג נאמ"ן בשו"ת איש מצליח (בסוף הספר דף נח ע"ג) עיי"ש, ומשום שהגזירות צריכות להיות דווקא מבתי דינים גדולים. ועיי"ן בשו"ת הריב"ש סימן רע"א שכתב שאפילו נשיא ישראל הגדול שבסנהדרין גדולה שעומד לישראל תחת משה רבינו, אין בכוחו לגזור גזירות בדברים המותרים מן הדין אלא רק בהסכמת הסנהדרין כולם או רובם, וכל תקנות וגזירות חז"ל שגזרו בהם רבותינו התנאים והאמוראים כולם היו על ידי מניין רוב החכמים שבדורותיהם".

וייתכן, שמשום כך הגאון הנאמ"ן, הרב מאיר מאזוז שליט"א, כשנשאל (מופיע באתר ישיבת כסא רחמים תכ"ץ) בעניין העלייה להר הבית ענה, ש"מן הדין מותר אבל עלולים ליכשל. צריך לדעת המידה בדיוק על פי הוראת חכם". ובתשובה אחרת חזר על כך וציין לדברי מרן זצ"ל שנדפסו בספר מעדני מלך (ח"א פט"ו, עמוד שכא). ומבואר, שמן הדין אין בנו כח לאסור מכיוון שישנם מקומות מותרים, אלא שקיים חשש שאנשים יעלו שלא על פי ההלכה. ואם כן, לכאורה אדם פרטי שרוצה לעלות למקומות המותרים בלבד, ובכל מקום שקיים עליו ספק הוא מחמיר ואינו עולה, והוא עולה רק לאחר טבילה כדת וכדין, על פי כל הדקדוקים הנדרשים, ויודע ועד שעלייתו לא תגרום לאף אחד לעלות שלא כדין, איך יש בכוחנו לאסור עליו ולגזור שמה ייכנסו אחרים שלא כדין?

י"ב אל מור

זה כסף קל! ינון אברמשוילי (ד')

והנה, בשעה כה גורלית, לאחר שכל משפחתו חצו בעלטה ובחשאי את הנחל, מתרחש סיפור מוזר.

התורה מספרת שיעקב חזר לבדו אל מעבר יפך ושהה שם משך זמן, עד שמופיע 'איש' זר ופותח אתו במאבק אלים. היה זה מלאך שנשלח מן השמים לפגוע בו בשם עשו. יעקב מצליח לאחר מאבק ממושך להינצל מידיו, אך בכל זאת נפגע בכף הירך, מה שמותיר אותו נכה.

מה בדיוק קרה שם? מדוע יעקב שב לבדו אל הנהר וחושף עצמו לסכנה בשעה כה גורלית?

הגמ' בחולין עונה תשובה מעניינת: "יעקב נשתייר על פכין קטנים, מכאן לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופם" (צא ע"א), כלומר, יעקב שב לנהר כיון ששכח שם כמה חפצים קטנים שהיו חביבים עליו, אך לא מדובר בתכשיטים יקרי ערך, אלא ב"פכים קטנים"...

והשאלה רק מתעצמת: בשביל כמה פכים יעקב מסכן עצמו ונותר לבד בשעת לילה כזו?! ובכלל, מה פשר האמרה הזו "צדיקים – ממונם חביב עליהם וכו'?" בפשטות, זה נשמע יותר כמו משפט לתאר בו רשעים או אנשים גשמיים עכ"פ.

וביאור העניין: תורת הקבלה מסבירה, כי בתוכו של כל דבר גשמי טמון ניצוץ אלקי נסתר. מדובר בנקודת חיות רוחנית המבקשת לצאת מהמעטפת החומרית ולשוב אל מקורה העליון. רמז לכך, בפ' בראשית מופיע הפסוק: "ורוח אלקים מרחפת על פני המים", מסבירה תורת הקבלה, כי המילה "מרחפת" היא ראשי תיבות של: "רפ"ח מעולם התורה", כלומר 288 (=רפ"ח) ניצוצות שמקורן בעולם שנקרא תוהו

אחד מחוקי הקיום הבסיסיים ביותר של הכלכלה קובע כי האדם מוכן להשקיע משאבים רבים להשיג דבר מסוים, אך ברגע שאכן ישיג אותו, הוא יהיה בעניו כמובן מאליו, וממילא יעבור להשקיע בדבר הבא – זהו הכח שמניע את הכלכלה העולמית בבסיסה, וזה הכח שגורם לאדם לרדוף אחרי דבר, שלכאורה, לעולם לא יספק אותו – הכסף.

בפשטות, לרדיפה הבלתי פוסקת הזו אחר ממון אנו קוראים תאוות בצע, אך עיון בפרשתנו מגלה, שהתורה מוצאת ברדיפת הממון גם צד חיובי.

יעקב ועשו הם אחים תאומים מבטן ומלידה, הם הילדים היחידים להוריהם, אך נשאו בקרבם מתח וחדשנות איומים אחד כלפי השני: עשו כעס על יעקב על שלקח ממנו במרמה את הבכורה והברכות, ונשבע בחמת זעמו להרוג את אחיו ברגע שאביו ימות. יעקב מצדו, עשה הכל כדי להימנע מפגישה עם אחיו הזועם וברח למשך שנים ארוכות אל בית דודו לבן שבחן הרחוקה.

אך הזמן חולף וזכרונות העבר התעמעמו, שני האחים נישאו והקימו משפחות, והשעה בה היו מוכרחים להיפגש קרבה לבוא. יעקב ביקש לשוב לא"י יחד עם משפחתו, ועשו יצא לקראתו מביתו שבשעיר. בתחילה היו ליעקב תקוות כי אחיו סלח לו ומוכן לפתוח דף חדש, אך שולחיו מספרים לו כי עשו מתקדם לעברו יחד עם צבא שלם...

יעקב נבהל ומיד מתכונן למלחמה: הוא חוצה את המחנה שלו לשניים, בתקווה שאם אחד יפגע, השני יוכל לברוח. במשך הלילה יעקב מעביר את משפחתו את נחל יפך ומתפלל לנס משמים.

כנראה, הכלי העוצמתי ביותר לביצוע פעולות גשמיות בעולם, וממילא, טמונים בתוכו ניצוצות גבוהים ביותר.

שאיפתה של הנשמה היא לכוון את הניצוצות אל מקומם הראוי ע"י השימוש הנכון בכסף.

לפיכך יעקב אבינו לא היה מוכן לוותר אפילו על הפכים הקטנים, גם אם היו חסרי-ערך. העובדה כי הרכוש הגיע לידי לימדה אותו שעליו לתקן את הרכוש ולא להשאירו מאחור.

החסיד ר' פנחס משקלוב היה עשיר גדול וגר בבית גדול ונאה, פעם שאלו רבו, אדמו"ר הזקן, לשם מה הוא זקוק לבית כה גדול? ענה החסיד: "כאשר הבית ברשותי, כל אסיפה בקהילה היא אצלי, וכך אני יכול להמליץ טוב על יהודי פלוני הזקוק לתמיכה מקופת הקהילה. אבל אם לא היה לי בית כזה, לא היתה דעתי נשמעת ולא היתה צומחת טובה לאותו יהודי..."

(עולם רוחני אשר קדם למציאות הקיימת. בעולם התוהו אורו של הקב"ה האיר בצורה גלויה ביותר עד שעולם התוהו לא יכול היה להכיל את האור הזה, וברצונו של הקב"ה – הוא נשבר, התנתץ, לרסיסים קטנים שהתפזרו בכל חלקי העולם, תופעה זו נקראת בשם "שבירת הכלים").

תכלית החיים שלנו על פני האדמה, היא לעורר ולברר את הניצוצות הללו מהדברים הגשמיים בהם הם נתלבשו. הדבר נעשה בפשטות ובכל רגע, לדוגמא, כאשר יהודי מברך על פרי, הוא מעלה את הניצוץ החבוי בו חזרה לאלקות. כאשר יהודי לוקח מטבע שהרוויח ונותן לצדקה, הוא מחבר את המטבע עם מקורה העליון.

וכאן מצויה הסיבה לכמיהה הבלתי פוסקת הזו אל המציאות הגשמית בכלל, ואל הכסף בפרט. מעבר לתאוות הבצע מצד הנפש הבהמית, יש כאן שאיפה מצד הנשמה לבצע את משימתה בעולם, שכן כסף הוא,

הרב מנחם מנדל כשר – "תורה שלמה" מרדכי קימלמן (ב')

אילן יוליא

הרב כשר היה ציוני נלהב, ואת כתב ההגנה השלם שלו על הצינונות פרש בספר 'התקופה הגדולה'. בנוסף, כתב בספר נפרד, 'ארבעת הרועים' שמו, על דרכם של הגר"א, של הבעש"ט, של אור החיים ושל החת"ם סופר בנושא הגאולה. לאחר שהתהלכו ניל ארמסטרונג וחברו על הירח בתשכ"ט (1969), הוציא קונטרס בן שבעים ושניים עמודים 'האדם על הירח', בו דן על היבטים הקשורים לכך: ברכת הלבנה, שיטת הרמב"ם בגלגלים, החיים על הירח ע"פ ההלכה ועוד. יחד עם הרב יעקב מנדלבוים הוציא רשומה בשם 'שרי האלף', המרכזת מידע על כל כתבי תנאים, אמוראים, גאונים וראשונים, כולל מספר המהדורות של כל ספר ואף מחקרים שנכתבו על ספרים אלו ולרוב פורסמו במקומות נידחים שאין יד הלומד מגעת. בספר 'הרמב"ם והמכילתא דרשב"י' מוכיח הרב כשר שמול הרמב"ם הייתה ניצבת המכילתא דרשב"י, והוא מפרש כמאה הלכות במשנה תורה על פיה. בנוסף לזאת, ערך עשרים וחמישה מגליונות כתב העת 'נעם' שעסק בבעיות הלכתיות מודרניות, כאשר הוא בעצמו כתב חלק לא מבוטל מן המאמרים.

כתב הר"מ בהלכות דעות (ו, י): "אחד יתום מאב ואחד יתום מאם, ועד אימתי הם נקראים יתומים לענין זה וכו'" – ותמהו כולם מנין לו לרמב"ם שאף יתום מהאם נקרא יתום? והביא הרב כשר על-זה את דברי הרוגוצ'ובר שכתב שמצד אחד בב"מ דף ע' מבואר שבימי שמואל, היו בני מר עוקבא יתומין, אך מצד שני התוס' בניזיר נג ע"א הוכיחו שרבא (שהיה לאחר שמואל) פעל בימי מר עוקבא. אלא תיפתר ע"פ רש"י בסנהדרין כח ע"ב שממנו משתמע שנפטרה אשתו של מר עוקבא בחייו. ומובן שהמקור 'אמת' הוא מהמכילתא דרשב"י, ששם נאמר "ויתום, אחד יתום מאב ואחד יתום מאם", אם כי הרב כשר מוסיף רמז ממגילת איכה (ה, ג) "יתומים היינו ואין אב".

לא מעט פעמים אנו מוצאים שהביא הר"מ דרשות מפסוקים, ומקור להם – אין. על-כן החליטו מפרשי הר"מ שדרכו להביא דרשות פסוקים על פי עצמו. אולם הרב כשר מראה מקור להרבה דרשות מהמכילתא דרשב"י, ועל-כן מסתבר יותר לומר שאף שאר הדרשות שלא מצאנו להם מקור – יסודם במקורות חז"ל שעדיין נעלמים מאתנו.

ר' מנחם מנדל כשר נולד בשנת ה'תרנ"ה (1895) והלך לבית עולמו בכ"ז מרחשוון ה'תשמ"ד (1983). מגיל צעיר החליף מכתבים עם גדולי התורה של אותה תקופה ואף החל את פירושו לתורה, 'תורה שלמה'. לאחר נישואיו התיישב בעיר דווארט, ובשנת ה'תרפ"ד (1924) עלה ארצה והקים בשליחות האדמו"ר מגור את ישיבת שפת אמת. הרב כשר עמד בראשה כשנתיים, אולם לאחריהן נאלץ לרדת לארה"ב כדי להמשיך את מפעלו המרכזי 'תורה שלמה', בו החל לעסוק ועודנו בארץ. הרב כשר התעסק אף בצרכי ציבור בצעירותו כך ששימש כמזכיר של מועצת גדולי התורה, פעל לקניית קרקעות בחברון ופעל לעלייתו של האדמו"ר מגור ארצה – מה שבדיעבד הציל את חייו של האחרון. בשנת ה'תשט"ז (1956) גילה הרב כשר אוסף כתבי-יד של הרוגוצ'ובר והקים מכון להוצאת הכתבים על-מנת להוציאם לאור.

נכדו מספר, שבכל משפט שני של הרב כשר היה השורש דפ"ס – "מה אני מדפיס", "צריך להדפיס", "נדפיס". ואין זה מפתיע לאור כמות הכתבים האדירה שהוציא מתחת ידו – כתשעים חיבורים. אין באפשרותנו למנות כל כתביו, מאמריו וקונטרסיו – אך ננסה לעמוד על העיקריים שבהם; מפעלו המפורסם והגדול ביותר הוא 'תורה שלמה', במסגרתו יצאו כמעט ארבעים וחמישה כרכים מקיפים עד סוף ספר במדבר. בכרכים אלו ליקט הרב כשר את כל התורה שבע"פ שהופיעה על פסוקים אלו, כולל עשרות כתבים שלא שזפתן עין עד אז, ועל כל אלה צירף ביאור ארוך בתוספת הגהות וצינונים. לכל כרך גם הוסיף עשרות מאמרים למדניים מפרי עטו כ'מילואים'. הרב כשר ניהל חלופת מכתבים מסועפת עם גדולי הדור דאז, ואת החשובים שבמכתבים אלו איגד יחד עם בירווי הלכה לכדי שו"ת – 'דברי מנחם'. יוער כי אמנם רוב מכתביו מצעירותו אבדו, אך עדיין ניתן למצוא בח"א תשובה של הרב אלישר (ה'חכם באשי') שיועדה לרב כשר כאשר היה בן חמש עשרה.

כאמור, הרב כשר היה חלוץ פרשני תורת הרוגוצ'ובר ובמסגרת המכון שהקים – הוציא יחד עם בנו את פירושי הרוגוצ'ובר לתורה, למורה נבוכים ולמסכתות אחדות, וכן את 'מפענח צפונות' – שם ניסה לפרוס לציבור הרחב את תורת הרוגוצ'ובר.